

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОДЯГ

THEORETICAL AND PRACTICAL PRINCIPLES OF FORMING THE VIEWS OF SENIOR PRESCHOOLERS ABOUT UKRAINIAN NATIONAL CLOTHING

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку – запорука формування свідомих громадян, що щиро люблять Україну все життя, пишуться приналежністю до сильної та стійкої нації, глибоко та зберігають національну спадщину.

Метою статті є теоретично обґрунтувати сутність формування уявлень старших дошкільників про український національний одяг та визначити критерії, показники та рівні сформованості уявлень про український національний одяг на констатувальному етапі педагогічного експерименту. Розглянуто трактування дослідниками поняття «національно-патріотичне виховання» та уточнено його сутність, а саме: планомірний і послідовний процес виховання у дітей дошкільного віку любові та поваги до рідної Батьківщини, гордості за самобутню культуру, славетну історію, цікаві звичаї і традиції, солов'їну мову, привчання до відповідального ставлення до держави і народу. Констатовано, що недостатньо вивченою є проблема формування уявлень про український національний одяг у старших дошкільників.

Представлено перший етап педагогічного дослідження – констатувальний експеримент, сутність якого заключалася у вивченні стану сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії та показники сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку: когнітивний критерій з показниками, діяльнісний критерій з показниками, емоційно-ціннісний критерій з показниками. Схарактеризовано рівні сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький. Запропоновано діагностичні методики для визначення ступеню прояву показників сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку, розроблено шкалу та систему їх оцінювання.

Представлено результати констатувального етапу педагогічного дослідження, що підтвердили необхідність проведення дієвої формувальної роботи та подальшої перевірки її ефективності.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, діти старшого дошкільного віку,

критерії, показники, рівні сформованості уявлень про український національний одяг.

National-patriotic education of preschool children is the key to forming conscious citizens who sincerely love Ukraine all their lives, are proud of belonging to a strong and stable nation, and cherish and preserve the national heritage.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the essence of the formation of older preschoolers' ideas about Ukrainian national clothing and to determine the criteria, indicators, and levels of formation of ideas about Ukrainian national clothing at the ascertaining stage of the pedagogical experiment. The researchers' interpretation of the concept of «national-patriotic education» is considered and its essence is clarified, namely: a systematic and consistent process of educating preschool children in love and respect for their native homeland, pride in their original culture, glorious history, interesting customs and traditions, the nightingale language, and instilling a responsible attitude towards the state and people. It was found that the problem of forming ideas about Ukrainian national clothing among older preschoolers is insufficiently studied.

The first stage of pedagogical research is presented – an ascertaining experiment, the essence of which was to study the state of formation of ideas about Ukrainian national clothing among children of senior preschool age. The criteria and indicators of the formation of ideas about Ukrainian national clothing in children of senior preschool age are determined: cognitive criterion with indicators, activity criterion with indicators, emotional-value criterion with indicators. The levels of formation of ideas about Ukrainian national clothing in children of senior preschool age are characterized: high, medium and low. Diagnostic methods are proposed to determine the degree of manifestation of indicators of the formation of ideas about Ukrainian national clothing in children of senior preschool age, and a scale and system for their evaluation are developed.

The results of the ascertaining stage of the pedagogical research are presented, which confirmed the need for effective formative work and further verification of its effectiveness.

Key words: national-patriotic education, children of senior preschool age, criteria, indicators, levels of formation of ideas about Ukrainian national clothing.

УДК 373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.1.42>

Кудрявцева О.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Казімірчук Г.Є.,

студентка І курсу магістратури
факультету дошкільної педагогіки
та психології
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Для кожної країни важливо берегти і захищати свій «культурний код», бо саме через свої традиції та звичаї вона може показати свою ідентичність та неповторність. Так і для України, на сьогоднішній день, важливо захистити свою історію та культурну спадщину. Вже три роки ворог намагається знищити країну не тільки бомбами та ракетами, а й зламати її духовно, спалюючи та розграбовуючи спадок наших предків, переписуючи історію нашого народу.

Усвідомлюючи це, треба продовжувати передавати культурні традиції наступному поколінню, бо саме діти є нашим майбутнім. Тому одним з важливих напрямків роботи з дітьми є їх національно-патріотичне виховання.

У Законі України «Про дошкільну освіту» підкреслюється, що освітній процес у закладі дошкільної освіти має ґрунтуватися на культурних цінностях українського народу, бути спрямованим на формування суспільних цінностей: патріотизму, гуманізму, справедливості і т. д. [8].

У Базовому компоненті дошкільної освіти вказано, що одним з результатів сформованої соціально-громадянської компетентності є ціннісне ставлення і повага до культурних надбань українського народу. Дитина має виявляти зацікавленість до культури, історії, мови, звичаїв, традицій українського народу [1, с. 16].

У комплексній програмі «Соняшник» зазначено, що необхідно залучати дітей дошкільного віку до бесід про рідне місто чи село, ознайомлювати з розташуванням України на мапі, сприяти розширенню знань про рідну країну, її державні, народні символи та обереги, виховувати повагу і любов до української мови [5, с. 113-114].

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» означено, що потрібно ознайомлювати дітей з українським національним одягом, його особливостями (взагалі та у інших регіонах), роллю оберегів у національному одязі, галицьким національним одягом [3, с. 190].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням національно-патріотичного виховання дошкільників займалися дослідники: О. Вашак, Г. Головіна, Ю. Гринь, Л. Євтушина, Л. Задорожна-Княгицька, О. Канарова, В. Куриця, Г. Лемко, О. Лісовець, Н. Меркулова, В. Мірошніченко, Г. Мочульська, Н. Охріменко, Г. Розлуцька, А. Солонська, О. Стаєнко, С. Тесленко, А. Федорович, Т. Філімонова, Л. Шкрібтієнко та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість досліджень з національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, недостатньо вивченою є проблема формування уявлень про український національний одяг у старших дошкільників.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність формування уявлень старших дошкільників про український національний одяг та визначити критерії, показники та рівні сформованості уявлень про український національний одяг на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання дошкільників має дуже важливе значення, бо в цей період формуються цінності, основи світогляду і громадянської свідомості. Саме у дошкільному віці вони усвідомлюють і пишуться тим, що вони є українцями, що їх Батьківщина – рідна Україна, що наші традиції є особливими. Раннє патріотичне виховання є необхідним, оскільки воно є запорукою того, що діти зростуть відповідальними громадянами, що цінують і підтримують українську культуру. Поняття «національно-патріотичне виховання» вчені трактують по-різному.

Л. Шкрібтієнко зауважує, що патріотичне виховання є цілісним та системним процесом із розвитку патріотичних почуттів, спрямованих на

усвідомлення дошкільником себе як особистості, представником свого народу, нації, цілісного людства, що виступає як активізуючий чинник відповідальної поведінки та служіння державі, народові, людству [10, с. 5].

На думку С. Тесленко національно-патріотичне виховання є цілеспрямованим, організованим процесом, що спрямований на передавання й засвоєння культурно-історичного досвіду українського народу, формування почуттєво-ціннісного ставлення до рідного краю, Батьківщини, родини, усвідомлення власної приналежності до української нації, активізацію патріотичних дій та учинків під час певної діяльності [9, с. 7].

Таким чином, національно-патріотичне виховання є плановим і послідовним процесом виховання у дітей дошкільного віку любові та поваги до рідної Батьківщини, гордості за самобутню культуру, славетну історію, цікаві звичаї і традиції, солов'їну мову, привчання до відповідального ставлення до держави і народу. Одним із завдань національно-патріотичного виховання є ознайомлення з українським національним одягом.

А. Богуш, Н. Лисенко зазначають, що характерною рисою українського національного одягу є його декоративна мальовничість, що відображує розвиток ремесел, високу культуру виробництва матеріалів для вбрання, виготовлення різних його видів, володіння багатьма техніками декорування. Особливості українського одягу є вагомим джерелом вивчення історії нашого народу, його естетичних поглядів та уявлень [4].

К. Партицька відмічає, що однією з цінностей українського народу є традиційна вишиванка, що мала білий колір, відрізнялася матеріалом і оздобленням. Вона носилась як оберіг. Сорочки чоловіків шилися з більш грубішого полотна, жіночі – з ніжнішого та тоншого. На свята українці носили сорочки з лляного, тонкого полотна, у будні – з домотканого. Для фарбування ниток для вишивки використовували природні рослинні барвники, традиційними кольорами були червоний і чорний [6, с. 95].

Роздивимось підходи науковців щодо ознайомлення дошкільників з народознавством, зокрема з українським національним одягом.

Л. Березовська пропонує закріплювати набуті знання з народознавства на заняттях з образотворчої діяльності, де дошкільники самостійно оздоблюють елементи вбрання, використовуючи різноманітні візерунки, кольори, враховують особливості певного регіону України. Науковиця пропонує створювати спільно з батьками проекти («Наш родовід», «Різдвяні свята», створення ляльок-мотанок, виставка вишитих виробів тощо) [2, с. 9-10].

Н. Охріменко рекомендує використовувати засоби художнього краєзнавства під час патріотичного виховання дітей дошкільного віку. У цьому

випадку можливо використовувати наступні форми і методи: бесіди, екскурсії, демонстрації, творчі майстерні, мініквести тощо [7, с. 149].

Вважаємо, що формувати уявлення про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку доцільніше під час ігрової діяльності, оскільки вона є провідною у житті дошкільників.

Дослідно-експериментальною базою для проведення педагогічного експерименту був Одеський заклад дошкільної освіти «ясла-садок» № 224. Для дослідження було обрано дві групи дітей старшого дошкільного віку: «Носики» (26 осіб) та «Кроха» (26 осіб). Усього приймали участь 52 вихованця. Було визначено критерії і показники сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку:

Когнітивний критерій: уявлення про значення поняття «український національний одяг»; уявлення, чим святковий український національний одяг відрізняється від сучасного повсякденного одягу; уявлення про основні види українського національного одягу (вишиванка, спідниця, вінок, хустка, намисто, шаровари, чобітки та ін.); уявлення про відмінності між чоловічим та жіночим національним одягом (жіночий одяг: сорочка-вишиванка, плахта, кептарик, спідниця, фартух, хустка, намисто, чобітки, черевики, постолі, личаки, віночок, очіпок, намітка, кораблик; чоловічий одяг: сорочка-вишиванка, шаровари, жупан (кунтуш), штани (гачі), свита, кирея, кожух, корзно (плащ), кептар, чоботи, постолі, личаки, пояси, чумацькі череси, шапка, кучма, бриль, кашкет, картуз, капелюх); уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших народів; уявлення про відмінність українського національного одягу різних регіонів України; уявлення про значення орнаментів вишивки відповідно віку.

Діяльнісний критерій: уміння відрізнити святковий український національний одяг від буденного; уміння правильно називати елементи українського національного одягу; уміння розрізняти чоловічий та жіночий український національний одяг; уміння розрізняти український національний одяг від одягу інших народів; уміння розрізняти український національний одяг різних регіонів; уміння розрізняти різні орнаменти вишивки на одязі.

Емоційно-ціннісний критерій: відчуття поваги та гордості до традицій своєї Батьківщини; інтерес та позитивне ставлення до українського національного одягу; усвідомлення українського національного одягу як значимого та важливого елементу у культурній спадщині країни.

Було визначено шкалу оцінювання показників сформованості уявлень про український національний одяг: 3 бали – прояв показників відбувається у повній мірі, 2 бали – прояв показників відбувається частково, 1 бал – прояв показників мінімальний, 0 балів – відсутній прояв показників.

Було визначено систему оцінювання показників сформованості уявлень про український національний одяг: високий рівень: від 48 до 33 балів, середній рівень: від 32 до 17 балів, низький рівень: від 16 до 1 балів.

До високого рівня сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку відносяться діти, у яких: повне уявлення про значення поняття «український національний одяг»; повне уявлення, чим святковий український національний одяг відрізняється від сучасного повсякденного одягу; повне та правильне уявлення про основні види українського національного одягу; повне уявлення про відмінності між чоловічим та жіночим національним одягом (жіночий: сорочка-вишиванка, плахта, кептарик, спідниця, фартух, хустка, намисто та ін.; чоловічий: сорочка-вишиванка, шаровари, жупан, штани, свита, кирея, кожух та ін.); повне уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших народів; повне уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших регіонів України; повне уявлення про значення орнаментів вишивки відповідно до віку; вміють правильно та самостійно відрізнити святковий український національний одяг від буденного; вміють правильно називати елементи українського національного одягу; вміють правильно та самостійно розрізняти чоловічий та жіночий український національний одяг; вміють правильно та самостійно розрізняти український національний одяг від одягу інших народів; вміють правильно та самостійно розрізняти український національний одяг різних регіонів; вміють правильно та самостійно розрізняти різні орнаменти вишивки на одязі; відчують велику повагу та гордість до традицій своєї Батьківщини; мають стійкий інтерес та позитивно ставляться до українського національного одягу; усвідомлюють український національний одяг як значимий та важливий елемент у культурній спадщині країни.

До середнього рівня сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку відносяться діти, у яких: достатнє уявлення про значення поняття «український національний одяг»; достатнє уявлення, чим святковий український національний одяг відрізняється від сучасного повсякденного одягу, іноді діти потребують невеликої допомоги вихователя; достатнє уявлення про основні види українського національного одягу; достатнє уявлення про відмінності між чоловічим та жіночим національним одягом (жіночий: сорочка-вишиванка, плахта, кептарик, спідниця, фартух, хустка, намисто та ін.; чоловічий: сорочка-вишиванка, шаровари, жупан, штани, свита, кирея, кожух та ін.), діти іноді потребують підказки вихователя; часткове уявлення про відмінність українського національного одягу

від одягу інших народів; достатнє уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших регіонів України; часткове уявлення про значення орнаментів вишивки відповідно до віку; вміють відрізнити святковий український національний одяг від буденного, але іноді потребують невеликої допомоги педагога; вміють називати елементи українського національного одягу, але іноді помиляються, потребують невеликої корекції з боку педагога; вміють розрізнити чоловічий та жіночий український національний одяг, але іноді плутаються; вміють розрізнити український національний одяг від одягу інших народів, але можуть потребувати незначної підказки; вміють розрізнити український національний одяг різних регіонів, але іноді можуть заплутатися; вміють розрізнити різні орнаменти вишивки на одягу, але при цьому задають багато запитань вихователю, потребують допомоги; відчувають повагу та гордість до традицій своєї Батьківщини; мають інтерес та позитивно ставляться до українського національного одягу; усвідомлюють український національний одяг як значимий та важливий елемент у культурній спадщині країни, але потребують роз'яснень.

До низького рівня сформованості уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку відносяться діти, у яких: поверхове уявлення про значення поняття «український національний одяг»; поверхове уявлення, чим святковий український національний одяг відрізняється від сучасного повсякденного одягу, діти в більшості випадків потребують великої допомоги вихователя; обмежене уявлення про основні види українського національного одягу; поверхове уявлення про відмінності між чоловічим та жіночим національним одягом (жіночий: сорочка-вишиванка, плахта, кептарик, спідниця, фартух, хустка, намисто та ін.; чоловічий: сорочка-вишиванка, шаровари, жупан, штани, свита, кирея, кожух та ін.), діти потребують значної підказки вихователя; обмежене уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших народів; поверхове уявлення про відмінність українського національного одягу від одягу інших регіонів України; обмежене уявлення про значення орнаментів вишивки відповідно до віку; майже не вміють відрізнити святковий український національний одяг від буденного, потребують значної допомоги; намагаються називати елементи українського національного одягу, але роблять дуже багато помилок, потребують значної корекції педагога; намагаються розрізнити чоловічий та жіночий український національний одяг, але майже завжди плутаються; намагаються розрізнити український національний одяг від одягу інших народів, але потребують значної підказки; намагаються розрізнити український національний одяг різних регіонів, але часто можуть плутатися; намагаються

розрізнити різні орнаменти вишивки на одягу, але допускають при цьому багато помилок, потребують виправлень вихователя; відчувають повагу до традицій своєї Батьківщини; мають інтерес до українського національного одягу; усвідомлюють український національний одяг як значимий та важливий елемент у культурній спадщині країни, але потребують детальних роз'яснень.

Було розроблено та підбрано наступні діагностики показників сформованості уявлень про український національний одяг у старших дошкільників: опитувальник «Український народний одяг» (за адаптованою методикою понятійного словника Л. Шкребтієнко), діагностувальні дидактичні вправи «Знайди зайве» (за адаптованою методикою Л. Фатіхової), «Знайди український національний одяг», «Назви елементи українського національного одягу», «Впізнай український національний одяг», «Впізнай на зображенні»; діагностувальна дидактична гра «Одягни українку та українця», бесіда «Моя Батьківщина і її традиції», спостереження «Як я бачу український національний одяг», сюжетний малюнок на тему: «Національний одяг – дзеркало культури» (за адаптованою методикою Л. Шкребтієнко).

На констатувальному етапі дослідження було отримано наступні результати: у групі «Носики» на високому рівні сформованості уявлень про український національний одяг знаходяться 2 дитини (7,7 %), на середньому – 5 дітей (19,2 %), на низькому – 19 дітей (73,1 %). У старшій групі «Кроха» на високому рівні – 3 дитини (11,5 %), на середньому – 7 дітей (27 %), на низькому – 16 дітей (61,5 %).

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що у групі «Кроха» трохи кращий результат, ніж у групі «Носики». Саме тому група «Кроха» обрана як контрольна, а група «Носики» стає експериментальною. Перспективу дослідження вбачаємо у розробці та перевірці системи роботи щодо оптимізації процесу формування уявлень про український національний одяг у дітей старшого дошкільного віку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Державний стандарт дошкільної освіти. Нова редакція: затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. / наук. кер. Піроженко Т. О. та ін. Київ, 2021. 38 с.
2. Березовська Л. І. Ознайомлення дітей дошкільного віку з українським національним одягом. *Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки*: матеріали II Міжнародної онлайн-конференції, 20 травня 2021 р. / за наук. ред. Н. І. Богданець-Білошак. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 8–12.
3. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.

4. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. 2-ге вид. переробл. і допов. Київ: Вища школа, 2002. 407 с.

5. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп.. Тернопіль: Мандрівенць, 2023. 210 с.

6. Партицька К. В. Українська символіка – як основа національної культури та засіб виховання національної свідомості. *Організація народознавчої діяльності з дітьми дошкільного віку*: матеріали інтернет-конференції. Черкаси: Видавець КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2019. С. 90–96.

7. Охріменко Н. П. Патріотичне виховання дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства у закла-

дах дошкільної освіти: дис. ... доктора філософії: 011 Освітні, педагогічні науки / Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2024. 302 с.

8. Про дошкільну освіту: Закон України від 6 червня 2024 р. № 3788-IX, редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 22.01.2025).

9. Тесленко С. О. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2021. 21 с.

10. Шкребтієнко Л. П. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2019. 20 с.